

“ศาลปกครอง” ... ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงความยุติธรรมนี้ได้อย่างไร

ตอนที่ ๑ เขตอำนาจศาลปกครอง

นายปกครอง

ศาลปกครองจัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ และเปิดดำเนินการครั้งแรกเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

ถึงแม้ว่าช่วงเวลาที่มีการเปิดดำเนินการจะผ่านมาแล้วนานกว่า ๑๖ ปี

แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีประชาชนอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่รู้ว่า “ศาลปกครอง” มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับเรื่องอะไร ? และจะเข้าถึงความยุติธรรมนี้ได้อย่างไร ?

การที่สำนักงานศาลปกครองได้รับโอกาสให้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ในส่วนท้องถิ่นนี้ จึงนับเป็นโอกาสที่ดีที่สำนักงานศาลปกครอง โดย “นายปกครอง” จะได้นำความรู้ต่าง ๆ อันเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในศาลปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลเหตุที่เกี่ยวข้องกับ “ท้องถิ่น” มาเล่าสู่กันฟัง

จึงขอขอบพระคุณสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ มา ณ โอกาสนี้ด้วย...ครับ

ในฉบับแรกนี้ นายปกครองจะขอพาท่านผู้อ่านไปรู้จักกับศาลปกครองในเรื่องสำคัญเสียก่อนว่า ศาลปกครองมีเขตอำนาจและหน้าที่อย่างไร ? เป็นตอนที่ ๑ และผู้มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครองจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไร ? เป็นตอนที่ ๒ จากนั้นนายปกครองจะนำข้อพิพาทในคดีต่าง ๆ ที่ศาลปกครองได้มีคำพิพากษาคัดสินแล้วมาบอกเล่าเป็นลำดับถัดไป เพื่อให้ผู้อ่านได้เรียนรู้เพื่อใช้ปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนหรือเพื่อให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ใช้เป็นหลักในการปฏิบัติราชการที่ดีสามารถอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

บทบาทภารกิจของศาลปกครอง คือ การทำหน้าที่เป็น “องค์กรตุลาการในกระบวนการยุติธรรมทางปกครอง” ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษารรณคดีที่เป็นข้อพิพาททางปกครองหรือตามที่ประชาชนทั่วไปมักได้ยินและพูดเป็นภาษาง่าย ๆ ว่า “คดีปกครอง”

ส่วนคดีปกครอง มีลักษณะอย่างไร ? ต้องพิจารณา ๒ ประการ คือ

ประการแรก คู่กรณีในคดีพิพาทที่จะฟ้องต่อศาลปกครองหรือคู่กรณีในคดีปกครอง จะต้องเป็น (๑) หน่วยงานทางปกครอง (หรือหน่วยงานของรัฐ) หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ กับเอกชน หรือ (๒) หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเอง

ดังนั้น ในคดีปกครองจึงต้องมี “ฝ่ายปกครอง” คือ หน่วยงานทางปกครอง (หรือหน่วยงานของรัฐ) หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ฝ่ายหนึ่งเสมอ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นผู้ฟ้องคดีหรือผู้ถูกฟ้องคดี (หรือในศาลยุติธรรมจะเรียกว่า โจทก์หรือจำเลย) ด้วยเหตุนี้ กรณีที่เอกชนมีข้อพิพาทกับเอกชนจึงไม่อยู่ในอำนาจของศาลปกครอง แต่หน่วยงานของรัฐด้วยกันเองก็สามารถเป็นคู่กรณีในศาลปกครองได้

ประการที่สอง ลักษณะของข้อพิพาทที่ศาลปกครองมีอำนาจรับไว้พิจารณาพิพากษาคดีได้ ต้องเป็นคดีพิพาทตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง (๑) – (๖) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ ตัวอย่างเช่น ข้อพิพาทที่เกิดจากการที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจไม่ถูกต้องตามกฎหมายหรือโดยไม่มีอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจหรือไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน หรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญตามที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือโดยไม่สุจริตหรือมีลักษณะเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมหรือมีลักษณะเป็นการสร้างขั้นตอนโดยไม่จำเป็นหรือสร้างภาระให้เกิดกับประชาชนเกินสมควรหรือใช้ดุลพินิจโดยไม่ชอบ หรือ การที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร หรือ การกระทำละเมิดของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมายหรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร หรือ ข้อพิพาทอื่นตามที่กฎหมายกำหนดไว้

ยกตัวอย่างเช่น การใช้อำนาจของนายกเทศมนตรีในฐานะเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีคำสั่งไม่ออกใบอนุญาตให้ก่อสร้างอาคาร หรือ การใช้อำนาจของนายอำเภอในการมีคำสั่งให้ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่ง หรือ เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลละเลยต่อหน้าที่ไม่จัดให้มีไฟฟ้าหรือแสงสว่าง ไม่ดูแลบำรุงรักษาถนนให้ประชาชนทั่วไปสามารถสัญจรได้อย่างปลอดภัย เป็นต้น ดังนั้น ข้อพิพาทที่จะอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง จึงต้องมีมูลเหตุมาจากการปฏิบัติหน้าที่หรือการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยศาลปกครองจะทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจไม่ให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ (หรือฝ่ายปกครอง) ใช้อำนาจหน้าที่ตามอำเภอใจ แต่ต้องใช้อำนาจอย่างถูกต้องตามกฎหมายที่ให้อำนาจ

ดังนั้น ถ้าถามว่า ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงความยุติธรรม โดย “ศาลปกครอง” นี้ได้อย่างไร ? หากข้อพิพาทเป็น “คดีปกครอง” โดยคู่กรณีฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนหรือเอกชนคนใดคนหนึ่งเห็นว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการใช้อำนาจ ย่อมเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยศาลปกครองได้ไม่ยาก แต่ทั้งนี้ ศาลปกครองจะรับข้อพิพาทไว้พิจารณาหรือไม่ อย่างไร ยังมีหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขการฟ้องคดีอีกหลายประการซึ่งจำเป็นที่ประชาชนทั่วไปพึงต้องรู้...

นายปกครองจะนำความรู้มาฝากในฉบับต่อไป...นะครับ !!
